

УДК 37:374:796.332

DOI 10.32755/sjeducation.2020.02.121

ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ В КУРСАНТСЬКО-СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Пилипенко Володимир Миколайович, кандидат технічних наук,
доцент, доцент кафедри фізичної підготовки,
Академія Державної пенітенціарної служби
(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,
e-mail: vpilip@ukr.net)
ORCID: 0000-0002-8495-106X

Костюченко Максим Анатолійович, старший викладач кафедри
фізичної підготовки,
Академія Державної пенітенціарної служби
(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,
e-mail: maks.kostiuchenko59@gmail.com)
ORCID: 0000-0003-3889-1307

У статті розкрито зміст виховання самостійності курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною культурою й акцентовано на актуальності проблеми у сучасній педагогічній теорії і практиці. Проаналізовано сутність і зміст поняття «самостійність» у психолого-педагогічній літературі та зроблено спробу дати визначення самостійності як морально-вольової якості особистості, яка характеризується сукупністю знань, умінь і навичок і ставленням людини до діяльності та її результатів; умінням досягати мету, діяти свідомо, виявляти ініціативу та творчість.

Зазначено, що у вирішенні завдань виховання самостійності курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною культурою дієвими були такі методи, як: змагання, особистого прикладу, вирішення проблемних ситуацій, діалогу, переконання, створення ситуацій успіху та інші.

Визначено ефективні освітні умови щодо досліджуваного феномена: відповідність змісту занять фізичною культурою меті й встановленим завданням; готовність курсантсько-студентської молоді до виконання самостійних завдань, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю; вміння курсантами та студентами виявляти кращі індивідуальні та особистісні якості, які спрямовані на досягнення мети.

Встановлено, що ефективність виховання самостійності курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною культурою залежить від

умілого застосування в закладах вищої освіти належного змісту, освітніх методів, педагогічних умов.

Таким чином, виховання самостійності курсантсько-студентської молоді в закладах вищої освіти має бути спрямоване на формування мотивів до занять фізичною культурою, вдосконалення професійних та прикладних умінь і навичок, фізичного розвитку та фізичної підготовленості тощо.

Ключові слова: виховання самостійності, курсанти та студенти, фізичне виховання, самостійність.

EDUCATION OF INDEPENDENCE OF CADETS AND STUDENTS IN THE PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION

Pylypenko Volodymyr, PhD in Engineering, Associate

Professor of Physical Training Department,

Academy of the State Penitentiary Service

(14000, Ukraine, Chernihiv, Honcha st., 34,

e-mail: vpilip@ukr.net)

ORCID: 0000-0002-8495-106X

Kostiuchenko Maksym, Senior Lecturer of Physical Training Department,

Academy of the State Penitentiary Service

(14000, Ukraine, Chernihiv, Honcha st., 34,

e-mail: maks.kostiuchenko59@gmail.com)

ORCID: 0000-0003-3889-1307

The article reveals the content of education of independence of cadets and students in the process of physical education and focuses on the relevance of the problem in modern pedagogical theory and practice. The essence and content of the concept of «independence» in psychological and pedagogical literature is analyzed and an attempt is made to define independence as a moral and volitional quality of a person, which is characterized by a set of knowledge, skills and abilities and a person's attitude to activity and its results; the ability to achieve goals, act consciously, show initiative and creativity. The article indicates that in solving the problems of upbringing the independence of cadet-student youth in the process of physical education, the following methods were effective: competition, personal example, solving problem situations, dialogue, persuasion, creating situations of success and others. In addition, effective educational conditions for the studied phenomenon have been determined: compliance of the content of physical culture lessons with the goal and the established tasks; readiness of cadets and students to perform independent tasks related to future professional activities; the ability of students to show the best individual and personal qualities aimed at achieving the goal.

We believe that the education of the independence of cadet students in higher education institutions should be aimed at forming motives to engage in physical culture, improving professional and applied skills, physical development and physical fitness. Due to the analysis of scientific literature, generalization of own experience and the carried-out experiment it is established that efficiency of education of independence of cadet-student youth in the course of employment by physical culture depends on the decision of the corresponding educational problems and use by teachers of the corresponding maintenance.

Key words: *education of independence, cadets and students, physical education, independence.*

Постановка проблеми. Важливою проблемою сучасних закладів вищої освіти є підготовка майбутнього фахівця, здатного саморозвиватися, самоудосконалюватися, що володіє достатнім рівнем знань, умінь та навичок. Вивчення наукової літератури свідчить, що останніми роками активізувалася увага вчених щодо дослідження питань формування морально-вольових якостей курсантсько-студентської молоді у процесі занять фізичною культурою. Проте проблема виховання самостійності курсантсько-студентської молоді залишається невирішеною. Тому актуальність досліджуваної категорії зумовлена вихованням активної, ініціативної, творчої особистості, яка здатна самостійно ухвалювати рішення, робити відповідальний вибір, прагне до самореалізації тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему виховання самостійності курсантсько-студентської молоді вивчала значна кількість дослідників, таких як: І. Григоревич, Т. Пашенко, Н. Смагін, Г. Соловійов, І. Шаталова та інші. Виховання самостійності засобами фізичної культури досліджували: Л. Агрінська, Д. Бінецький, С. Головін, Н. Довгань, Б. Калюнов, Л. Матузов, І. Сімонова, В. Усанков та інші. З'ясовано, що виховання самостійності курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною культурою є актуальною науковою проблемою.

Мета дослідження – розкрити зміст вихованості самостійності курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною культурою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення літературних джерел свідчить, що під час навчання в закладах вищої освіти в курсантів та студентів формується життєва позиція, вони продовжують розвиватися й прагнуть до самостійності, саморозвитку. Разом з тим вихованість морально-вольових якостей знаходиться на незадовільному рівні, оскільки значна кількість курсантів та студентів не може самостійно долати перешкоди, труднощі в складних непередбачуваних ситуаціях, визначити свою позицію щодо здорового способу життя, розвинути свої кращі фізичні якості тощо.

У словнику С. Гончаренко розкриває сутність і зміст самостійності як одну з якостей особистості, яка характеризується сукупністю засобів, необхідних знань, умінь і навичок, ставленням людини до діяльності (освітнього процесу), результатів і умов здійснення, а також міжособистісними зв'язками, які складаються під час цієї діяльності [3].

У контексті нашого дослідження важливим є аналіз наукових робіт І. Беха. Адже, на думку психолога, особистість пізнає себе заради того, щоб пізнати свої позитивні та негативні якості, що дає змогу самовдосконалюватися, змінюватися й формувати в собі відповідні позитивні морально-вольові якості. Тому людина, яка пізнає себе, завжди прагне до самостійності, саморозвитку. Крім того, І. Бех переконаний у тому, що для ефективного процесу виховання самостійності, особистісного вдосконалення, важливо знати способи роботи над собою, наслідувати певний моральний приклад та інше. Таким чином, якщо це прагнення відсутнє, то особистість не залучається до процесу саморозвитку, самовиховання тощо [1].

Слід зазначити, що самостійність курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною культурою виявляється в їх ініціативності, самоцінності, відповідальності за себе та колектив. Крім того, самостійність пов'язана з активною розумовою роботою, почуттями і поведінкою курсанта або студента. Як зазначає С. Головін, цей зв'язок двосторонній і виявляється в:

- 1) розвитку розумових і емоційно-вольових процесів;
- 2) формуванні здатності виконувати мотивовані дії і добиватися успішного виконання своїх рішень [2, с. 309].

Ми погоджуємося з Т. Пашенко, що самостійність у процесі занять фізичною культурою – це певна модель усвідомленої поведінки курсантів та студентів з постійним прагненням до саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти. При цьому вчений зазначає, що чим вищий рівень сформованості самостійності в курсантів та студентів, тим краща в них поведінка на заняттях, покращується рухова діяльність та рівень досягнень. Самостійність у процесі фізичного виховання слід розглядати в сукупності як діяльність курсантів та студента і як метод їхнього навчання, що містить у собі самостійні заняття різними фізичними вправами тощо [6, с.115].

Важливим у контексті нашого дослідження є думка О. Малихіна, який на підставі вивчення організації самостійної навчальної діяльності курсантів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів розглядає пізнавальну самостійність як якість особистості, в основі якої покладені інтелектуальні здібності й уміння, прагнення до самостійності, вміння коригувати власну діяльність, володіти прийомами пізнавальної діяльності, наявність умінь самоконтролю й самооцінки. Крім того, вчений зазначає, що результатом вияву курсантами та студентами самостійності в освітньому процесі – це усвідомлення значущості учіння, уміння вчитися, формування індивідуального стилю пізнавальної, творчої діяльності [5].

На переконання Н. Довгань, викладачам закладів вищої освіти слід залучати курсантсько-студентську молодь до занять фізичною культурою, в умови творчої діяльності, як одного з важливих чинників, що стимулює діялісно-спортивну активність, під час якої формуються вольові якості, самостійність тощо. Педагог вважає, що дотримання такого підходу сприятиме свідомому ставленню до освітнього процесу, розуміння студентами мети, завдань виховної

діяльності, формуванню бажання підвищувати рівень своєї теоретичної і практичної обізнаності, бути самостійним [4].

Отже, завдяки аналізу наукової літератури, узагальненню власного досвіду та здійсненого експерименту встановлено, що ефективність виховання самостійності курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною культурою залежить від вирішення відповідних освітніх завдань та використання педагогами такого змісту:

1) формувати в курсантів та студентів бажання підвищувати рівень знань щодо морально-вольових якостей та фізичної культури як засобу саморозвитку;

2) формувати усвідомлене хотіння самостійно займатися фізичною культурою та спортивно-масовою роботою;

3) створювати передумови, під час яких курсанти та студенти змушені виявляти вольові якості в подоланні труднощів та вміння самостійно знаходити правильне моральне рішення;

4) організувати заняття з фізичної культури таким чином, щоб кожен курсант та студент мав змогу реалізувати свої рухові бажання та інтереси;

5) формувати в курсантів та студентів здатність виконувати мотивовані дії й при цьому добиватися успішного виконання своїх рішень;

6) здійснювати індивідуальний та диференційований підхід;

7) створити умови, коли кожен курсант або студент у процесі виконання самостійної роботи зрозуміє свою неповторність, належність та необхідність спортивному колективу;

8) оптимізувати заняття з фізичної культури на основі застосування сучасних освітніх технологій та ін.

Варто зазначити, що у вирішенні завдань виховання самостійності курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною культурою дієвими були такі методи, як: змагання, особистого прикладу, вирішення проблемних ситуацій, діалогу, переконання, створення ситуацій успіху, уподібнення та інші.

При цьому успішність освітнього процесу була зумовлена дотриманням педагогами таких умов:

– відповідність змісту занять фізичною культурою меті й встановленим завданням;

– готовність курсантсько-студентської молоді до виконання самостійних завдань, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю;

– уміння студентами виявляти кращі індивідуальні та особистісні якості, які спрямовані на досягнення мети.

На нашу думку, виховання самостійності курсантсько-студентської молоді в закладах вищої освіти має бути спрямованим на формування мотивів займатися фізичною культурою, підвищення професійно-прикладних умінь і навичок, фізичного розвитку та фізичної підготовленості тощо [7].

Відповідно до цього виховання самостійності курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною культурою слід здійснювати на основі особистісно-орієнтованого виховання, що сприятиме формуванню творчої, всебічно розвиненої, самостійної особистості. Причому фізична культура є ефективним засобом виховання моральних та вольових якостей курсантсько-студентської молоді [8].

Також слід зазначити, що зміст занять з фізичної культури щодо виховання самостійності має бути спрямований:

– на саморозвиток, самоудосконалення курсантсько-студентської молоді;

– реалізацію власних потреб, інтересів, бажань;

– формування звички до самостійних занять фізичними вправами тощо.

Висновки. Таким чином, вивчення психолого-педагогічної літератури свідчить, що самостійність – це морально-вольова якість особистості, яка характеризується сукупністю знань, умінь і навичок та ставленням людини до діяльності та її результатів; умінням досягати мету, діяти свідомо, виявляти ініціативу та творчість.

Встановлено, що ефективність виховання самостійності курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною куль-

турою залежить від умілого застосування в закладах вищої освіти належного змісту, освітніх методів, педагогічних умов.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Перспективним може бути вивчення: організаційно-педагогічних умов виховання самостійності курсантсько-студентської молоді в процесі занять фізичною культурою та інше.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. Київ, Либідь, 2008. 848 с.
2. Головин С. Ю. Словарь практического психолога. Москва: Харвест, 1998. 409 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Москва: Либідь, 1997. 376 с.
4. Довгань Н. Ю. Теоретичні і методичні основи виховання фізичної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі позааудиторної спортивно-масової роботи: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07. Київ, 2018. 576 с.
5. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. С. 108–113.
6. Пащенко Т. М. Самостійність як риса особистості. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. Київ, 2004. Вип. 36. С. 285–293.
7. Пилипенко В. М., Тимчик М. В. Теоретичні аспекти фізичного виховання курсантсько-студентської молоді засобами футболу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*: збірник. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Вип. 4 (98) 18. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. С. 124–127.
8. Тимчик М. В. Виховання фізичної культури учнів у процесі ігрової діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*: збірник. Серія Педагогічні науки: «Реалії та перспективи». Вип. 14. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. С. 237–240.

References

1. Bekh, I. D. (2008), *Personality education*: manual, Lybid, Kyiv.
2. Holovyn, C. Yu. (1998), *Dictionary of a practical psychologist*, Kharvest, Moscow.

3. Honcharenko, S. Yu. (1997), *Ukrainian pedagogical dictionary*, Lybid, Moscow.

4. Dovhan, N. Yu. (2018), *Theoretical and methodical bases of education of physical culture of students of higher educational institutions in the course of out-of-class sports and mass work: dys. ... dok. ped. nauk: 13.00.07*, Kyiv.

5. Malykhin, O. V. (2009), *Organization of independent educational activity of students of higher pedagogical educational institutions: monograph*, Publisher House, Kryvyi Rih, pp. 108–113.

6. Pashchenko, T. M. (2004), *Independence as a personality trait. New learning technologies: scientific method. collection*, Issue 36, Kyiv, pp. 285–293.

7. Pylypenko, V. M. and Tymchyk, M. V. (2018), "Theoretical aspects of physical education of cadet students by means of football", *Scientific Journal of the National Pedagogical University named after Drahomanov M.P.*, Series 15, Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports), Issue 4 (98), NPU of Drahomanova M. P., Kyiv, pp. 124–127.

8. Tymchyk, M. V. (2009), "Education of physical culture of students in the process of game activity", *Scientific Journal of the National Pedagogical University named after Drahomanov M.P.*, Series Pedagogical Sciences: "Realities and Prospects", Issue 14, NPU of Drahomanova M. P., Kyiv, pp. 237–240.